

Pilinszki Attila

A háztartási munkamegosztás, a kapcsolattal való elégedettség és a párkapcsolati instabilitás összefüggései

A tanulmány a háztartási munkamegosztás és a kapcsolati minőség, stabilitás összefüggéseit vizsgálja egy diádkutatás adataira támaszkodva (N = 175 pár). A kérdőíves kutatás alanyai budapesti és pest megyei családsegítő és gyermekjóléti szolgálatok igénybevevői. Az adatok így elsősorban az alacsony társadalmi státuszú családokra vonatkoznak. Az elemzés célja annak vizsgálata volt, hogy a családon belüli munkamegosztás hogyan befolyásolja a férfiak, illetve a nők kapcsolattal való elégedettségét és a válás kockázatát. A kimeneti változók (elégedettség, válási hajlandóság) szintén diádikusak, ezért az elemzés az Actor-Partner Interdependence Model keretében, strukturális egyenletek modellezésével került elvégzésre.

Kulcsszavak: diádkutatás, munkamegosztás, nemi szerepek, kapcsolati minőség, válás.

A 20. század során több olyan társadalmi folyamat zajlott le, amely jelentős hatással volt a nemi szerepek átalakulására. A nők iskolázottságának emelkedése és a kétkeresős családmódel elterjedése nagy mértékben hozzájárult a női életút és a családon belüli feladatok és szerepek megváltozásához (Somlai 2013). A női foglalkoztatottság térhódítását látva többen a specializált és differenciált házastársi szerepek – melyekben Parsons (1949) a sikeres kapcsolat kulcsát látta – fellazulására számítottak (Becker 1974; Booth et alii 1984). Fontos azonban megemlíteni, hogy a kétkeresős családmódel elterjedése tekintetében az amerikai és nyugat-európai társadalmakkal éppen ellentétes tendenciák mutatkoznak a posztszocialista országokban, így Magyarországon is. Míg a nyugati társadalmakban az elmúlt 30 év során vált dominánssá a kétkeresős családmódel, Magyarországon a rendszerváltozás után a tömeges munkanélküliség megjelenésével számos háztartás ismét csak egy kereső családtagra támaszkodhatott (Blaskó 2006).

A házastársi szerepek differenciáltsága a hétköznapiakban a munkavállalás mellett a háztartási munkák és a gyermekgondozással, gyermekneveléssel kapcsolatos feladatok felek közötti eloszlásában jelenik meg. Bár vannak, akik a családi munkamegosztás szimmetrikusabbá válására hívják fel a figyelmet (Young–Willmott 1999), számos vizsgálat alapján azt láthatjuk, hogy ez a változás elsősorban a véleményekben jelenik meg, a család mindennapjaiban továbbra is a tradicionális szerepmegosztás uralkodik, és a nők változatlanul több időt töltenek házimunkával és gyermekgondozási feladatokkal, mint a férfiak (Blaskó 2006; Pongrácz 2005; Pongrácz–Murinkó 2009; Shelton–John 1996). Ugyanakkor a magyar időmérleg-vizsgálatok alapján látszik, hogy a nők és férfiak háztartási munkával töltött ideje lassan közelít egymáshoz (Falussy–Harcza 2000; KSH 2012).

Nemzetközi vizsgálatok alapján egyéni szinten három fő tényező emelendő ki, mely befolyásolhatja a házimunka megosztását: az időkorlátok, az egyén rendelkezésére álló relatív erőforrás-

mennyiség és az egyén ideológiai beállítottsága. „Az időkorlátok elmélete szerint az a családtag fordít több időt házimunkákra és gyermekgondozási feladatok ellátására, akinek több idő áll rendelkezésére” (Herche 2010: 78). Az elméletnek a vizsgálatok eredményei ellentmondanak: egyrészt nem változik jelentősen a háztartási munkamegosztása aránya a foglalkoztatott nők esetében (Presser 1994), másrészt a nem foglalkoztatott férfiak szerepvállalása sem növekszik számottevően (Blaskó 2006). A relatív erőforrás-mennyiség elmélete a felek „kapcsolatba vitt” gazdasági- és humántőke mennyiségéből indul ki. Eszerint a partnerüknél magasabb iskolai végzettséggel, nagyobb jövedelemmel rendelkezők jobb tárgyalási helyzetben vannak, ezért kevesebb házimunkát végezhetnek. Gaspar és Klinke (2009) európai párok vizsgálata során azt találták, hogy kiegyenlítettebb a háztartási munkában a felek szerepvállalása, ha jövedelmi pozíciójuk között kisebb a különbség. Az iskolázottsággal kapcsolatos hazai eredmények is alátámasztják a relatív erőforrások hipotézisét: a diplomás nők szignifikánsan eltérnek a többi csoporttól, kevesebb házimunkát végeznek (Blaskó 2006). Harmadik tényezőként a nemi szerepekkel kapcsolatos ideológiai beállítottság egyértelműen meghatározza a háztartási munkavégzés arányát, a liberális attitűd csökkenti a felek által elvégzett házimunka mennyisége közötti különbséget (Davis–Greenstein 2004).

A háztartási munkavégzés és demográfiai, szocioökonómiai háttérváltozók összefüggéseire irányuló vizsgálatok szerint a heteroszexuális kapcsolatokban egyértelműen a nem határozza meg a legerősebben az elvégzett házimunka mennyiségét (Kroska 2004). A teljes házimunkamennyiség közel háromnegyedét a nők végzik (Blaskó 2006). A külföldi kutatásokban (Berardo et alii 1987; Shelton–John 1996) jelentős tényezőként jelent meg továbbá a nők munkavállalása, azonban a hazai eredmények szerint a fizetett munkavégzés és annak formája nem befolyásolja a nők házimunkára fordított idejét (Blaskó 2006). A nőknél a háztartási munkavégzést meghatározó tényezőként említendő a családban lévő kisgyermek, a lakóhely típusa, a családi összjövedelem és az iskolai végzettség. A férfiaknál a falusi lét a nőknél is nagyobb mértékben növeli az elvégzett munkát, valamint a nagyobb családi jövedelem az ő hozzájárulásukat is csökkenti (Blaskó 2006).

A vizsgálatok egy másik iránya azt helyezi a középpontba, hogy a háztartási munkák megosztása hogyan befolyásolja a férfi és a nő kapcsolattal való elégedettségét (Forste–Fox 2012; Greenstein 2009), illetve hogyan változik az életút során a házimunka megosztása és a kapcsolati elégedettség (Keizer–Schenk 2012; Sutor 1991). A háztartási munkamegosztásra vonatkozó kutatások három fő tanulsága emelhető ki (Greenstein 2009). Elsősorban az, hogy – amint fent is utaltam rá – a háztartási munkával töltött idő mennyiségét leginkább meghatározó tényező a nem. Másodsorban a háztartási munkák között is vannak tipikusan női (főzés, mosogatás, takarítás) és férfi feladatok (autómosás, kisebb javítási munkák) (Blaskó 2006; Pongrácz–Murinkó 2009). Harmadsorban több vizsgálat arra hívta fel a figyelmet, hogy a nemi alapú egyenlőtlenségek a háztartási munkák megosztásában a legtöbb nőnél nem jár együtt az igazságtalanság érzetével (Blaskó 2006; Greenstein 2009; Pongrácz–Murinkó 2009). Blaskó négy tényezőre hívja fel a figyelmet, ami csökkentheti az igazságtalanság-érzetet: a nők nemi szerepekről alkotott döntően tradicionális nézete; ha úgy látják, hogy valamiért indokolt partnere alacsonyabb szerepvállalása; viszonyítási keret (ha nem a partnerükhöz, hanem más nők hasonlítják a maguk szerepét); valamint a társ elismerése (Blaskó 2006). Becker szerint a dolgozó feleségekben, akik úgy érzik, hogy egyenlően kellene megosztani a házimunkát a férjükkel, de

mégis a nagyobb részét ők csinálják, gyakrabban merül fel a válás gondolata (Becker et alii 1977).

Tanulmányomban egyrészt a háztartási munkák megoszlását, valamint a demográfiai háttérváltozókkal való kapcsolatát, másrészt a háztartási munkák megosztása és a felek kapcsolattal való elégedettségének és instabilitásának összefüggéseit vizsgálom.

HIPOTÉZISEK

A háztartási munkamegosztásra vonatkozó elméletek és a korábbi kutatási tapasztalatok alapján a következő feltevések alapján vizsgálom a háztartási munkamegosztással kapcsolatos tényezőket.

1. Azokban a családban, melyek hat év alatti gyermeket nevelnek, a házimunka nemek közötti elosztásában mutatkozó különbségek nagyobbak, mint az idősebb gyermeket nevelőknél, illetve a gyermeket nem nevelőknél.

2. A magasabb iskolai végzettségű nők kisebb szerepet vállalnak a háztartási munkák elvégzésében.

3. A házimunkák egyenlőbb elosztása mindkét félnél növeli a kapcsolattal való elégedettséget és a stabilitást is.

3a Ez az összefüggés a dolgozó nőknél erősebb.

3b A nők kapcsolati jellemzőivel (elégedettség, stabilitás) szorosabb összefüggést mutat a háztartási munkák megosztása, mint a férfiakéval.

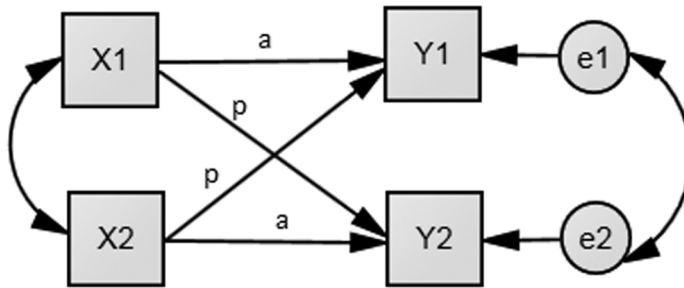
A DIÁDIKUS ELEMZÉS MÓDSZERTANI DILEMMÁI

Annak ellenére, hogy a diádok jellemzőiről és a társas kapcsolatokban betöltött speciális szerepéről viszonylag hamar megindult a társadalomtudományi diskurzus, a legtöbb családi témájú empirikus vizsgálat csak az egyik családtag megkérdezésére épült. Bár a családi kapcsolatok komplexitása közhelynek számít, a statisztikai modellek gyakran nem ragadják meg ezt az összetettséget. A felek egy-egy kérdés kapcsán tapasztalható eltérő percepciója nehézséget okozhat az adatok értékelésénél. A kettős realitás problémájának kezelésekor nem szerencsés ennek a komplexitásnak a redukálása és az egyik szubjektív realitás „kinevezése” objektív realitássá. A háztartási munkamegosztás kérdéskörére különösen jellemző, hogy a felek felülbecslik saját hozzájárulásukat (Marini–Shelton 1993). A felek válaszai közötti eltérések magyarázata lehet a két realitás elfogadása: mindkét fél ugyanazokat a történéseket és szituációkat éli át, azonban a saját értékeik, szükségleteik, attitűdjük szűrőjén keresztül látják, és aszerint reagálnak (Safilios-Rothschild 1969). Olyan eszközzel kell ezért dolgoznunk, mely egyszerre kezeli a két realitást.

A diád adatok elemzésének alapvető fogalma továbbá a függőség (nonindependence), azaz a diádok tagjai értelemszerűen nem egymástól független individuumok, hanem az egyik fél érzelme/viselkedése hatással van a másik fél érzelmére/viselkedésére. Azzal, hogy a diádoktól származó adatok nem tekinthetők független megfigyelésnek, mindenképp sérül a hagyományos sta-

tisztítási módszerek (pl.: ANOVA, lineáris regresszió) alapvető feltétele. Ha egyszerűen nem vesszük figyelembe az adatok függőségét, a statisztikai próba torz eredményeket hozhat. A diádikus adatok elemzésére egyik stratégia, hogy két különböző mintába soroljuk a diádok tagjait (Kenny 2011). Az elemzést következetesen két mintán végezzük, például férfiak és feleségek csoportjain. Bár ezzel a módszerrel kikerüljük a függőség problémáját, de az adatok kettősítésével csökken a tesztelhető hipotézisek köre. A függőség kezelésének egy alternatív eszköze az Actor-Partner Interdependence Model (APIM), mely a diádikus kapcsolatok modellje, ami két válaszadó kapcsolatának konceptuális megközelítését a megfelelő statisztikai eszközökkel teszteli és értékeli. A modell részletesebb leírását nyújtja Kenny diádkutatásokról szóló kézikönyve (Kenny et alii 2006). Az elemzési módszer néhány fontos jellemzőjére magam is kitértem egy korábbi tanulmányomban (Pilinszki 2013). A következőkben a modell alapvető elemeit mutatom be, melyek szükségesek az elemzésben leírtak megértéséhez.

Az 1. ábrán látható az Actor-Partner Interdependence Model vázlata, mely négy változót tartalmaz: két függő vagy kimeneti változót (Y1 – a nő kapcsolati instabilitása és Y2 – a férfi kapcsolati instabilitása), és két független vagy prediktor változót (X1 – munkamegosztás a nő szerint és X2 – munkamegosztás a férfi szerint). Így a mostani példában azt kívánjuk mérni, hogy a diád tagjainál mért munkamegosztás milyen hatással van a kapcsolati instabilitás változó értékére.¹

1. ábra. Actor-Partner Interdependence Model (APIM)

A modell két központi eleme az *aktor hatás* és a *partner hatás*. Az aktor hatás azt mutatja meg, hogy a megkérdezett személy munkamegosztás-percepciója hogyan hat a saját kapcsolati instabilitására. Az ábrán az aktor hatást ábrázolják a vízszintes nyilak (a). A partner hatás méri, hogy mennyire befolyásolja a személy érzelmét/viselkedését a partner. Az ábrán a partner hatást az átlós nyilak ábrázolják (p). A partner hatás a felek közötti interdependencia mérésének egyik formája (Kenny 1996).

1 A vizsgált változók közötti összefüggések hatásként való értelmezése keresztmetszeti kutatás esetén körülményekért igényel – főként a családi élet területén, ahol a változók közötti hatás kölcsönös (pl.: az elégedettséget meghatározza a munkamegosztás, illetve fordítva). A használt modell terminológiáját követve azonban az előbb leírtak tudatában mégis a „hatás” kifejezéssel élek.

A KUTATÁS ÉS A MINTA BEMUTATÁSA

A 2012-ben lezajlott felmérés során családsegítő és gyermekjóléti szolgálatok házastársként vagy élettársként együtt élő igénybevevőit (N=175 pár) kérdeztük kapcsolatukról. A forgalmi adatok figyelembe vételével 4 budapesti és 5 Pest megyei intézmény került kiválasztásra. Mindegyik szolgálatnál életkor szerint rétegzett lista készült a párkapcsolatban élő párokról. A szisztematikus mintavétellel kiválasztott kliensekkel és partnerükkel került kitöltésre a kérdőív, tehát kutatási dizájn tekintetében standard diádikus adatfelvétel történt.

1. táblázat. *A minta szociodemográfiai jellemzői*

	Nők	Férfiak
	N=175	
Életkor (átlag, szórás)	39,7 ± 10,5 év	43,2 ± 11,1 év
Iskolai végzettség (%)		
8 általános vagy alatta	52,8	41
szakiskola	16,9	32,4
érettségi	22,7	17,4
főiskola, egyetem	7,6	9,2
összesen	100	100
Dolgozik-e? (igen, %)	31,8	58,0
Mióta élnek együtt? (átlag, szórás)	14,4 ± 10,2 év	
Kapcsolat formája (házasság, %)	57,0	
Van-e a háztartásban gyermek? (van, %)	76,0	

A mintába 18 és 60 év közötti személyek kerültek kiválasztásra, azonban előfordult, hogy a partnerük fiatalabb vagy idősebb volt: a férfiaknál a legfiatalabb 17 éves, a legidősebb 68 éves, a nőknél a legfiatalabb 17 éves, a legidősebb pedig 63 éves volt. A megkérdezettek iskolai végzettsége és munkaerő-piaci státusza jól mutatja, hogy egy alacsony társadalmi státuszú csoportról van szó.

MÉRŐESZKÖZÖK

A párkapcsolat instabilitása

A házasságok minőségéről és instabilitásáról szóló munkájában Gödri (2001) javaslatot tesz a válási hajlam mérésére, mely támaszkodik a Nebraska Scale of Marital Instability (Booth et alii 1983) kérdéseire is – kérdőívemben apróbb változtatással eszerint vizsgáltam a kérdéskört. Így a válási hajlamot egyrészt egy 5 itemből álló kérdésblokk (amiben megjelenik a kognitív és viselkedési szint), másrészt a válás valószínűségére vonatkozó direkt kérdéssel mértem (1. sz. melléklet). A felek instabilitását ezen kérdések alapján alkotott mutatószám fejezte ki. Az instabilitás-mutatót a férfiaknál és nőknél egymástól függetlenül, CATPCA (categorical principal

analysis) módszerrel képeztem. A férfiaknál a főkomponens a változók varianciájának 59 százalékát, a nőknél 62 százalékát magyarázza.

A párkapcsolat minősége

A kérdőívben több kérdés is vonatkozott a kapcsolat minőségére, ebben a tanulmányban a kapcsolattal való elégedettséget (0–10) használok a minőség indikátoraként.

A háztartási munkák megosztása

A munkamegosztás egyenlőtlenségének mérése kapcsán 7 háztartási feladatról (főzés, mosogatás, bevásárlás, takarítás, kisebb javítások a ház körül, kiadások és bevételek követése, közös programok szervezése) kellett nyilatkozni arról, hogy ki szokta végezni ezeket a feladatokat. Az elemzésekben ezen tevékenységekre adott pontszámok átlagával számoltam. Mivel a válaszkategóriák a megkérdezettekhez viszonyultak („Mindig én”; „Általában én”; „A partnerem és én megosztva”; „Általában a partnerem”; „Mindig a partnerem”), szükséges volt átkódolni a kategóriákat (1. „Mindig a nő”; 2. „Általában a nő”; 3. „Megosztva”; 4. „Általában a férfi”; 5. „Mindig a férfi”).

A kérdéskörrel kapcsolatban vizsgáltam még a munkamegosztással való elégedettséget (0–10), ami közvetetten a munkamegosztással összefüggő igazságérzetre is vonatkozik.

Az adatok elemzésénél az Actor-Partner Interdependece Modelt (Kenny 1996) használtam. Az elemzést Strukturális Egyenletek Modellezésével, SPSS 21.0 és Amos 21.0 szoftverekkel végeztem.

EREDMÉNYEK

Leíró statisztikák

A különböző háztartási munkák közül a főzés, a mosogatás és a takarítás az, melyet legnagyobb arányban a nők végeznek (2. táblázat). Mindháromnál megfigyelhető a felek értékelése közötti különbség: a férfiak nagyobb mértékűnek vélik hozzájárulásukat a háztartási munkákhoz, mint ahogyan a nők látják. A rendszeres tevékenységek közül a bevásárlást osztják meg leginkább a felek egymás között. Ennek a tevékenység típusnak a megosztását a felek közel azonosan látják. A férfiak szerepvállalása legnagyobb a ház körüli javításoknál és kiemelkedő még a kiadások-bevételek követésénél.

2. táblázat. *A házimunkák megosztása a férfiak és nők szerint (%) és a vélemények közötti eltérés*

	Mindig vagy általában a nő végzi		Mindig vagy általában a férfi végzi		Páros t-próba
	Nők szerint	Férfiak szerint	Nők szerint	Férfiak szerint	
főzés	77,2	64,7	0,6	5,4	6,33**
mosogatás	71,0	66,1	2,4	4,2	3,35**
bevásárlás	31,2	30,6	11,2	13,3	1,54
takarítás	66,9	62,5	2,9	3,6	2,77**

	Mindig vagy általában a nő végzi		Mindig vagy általában a férfi végzi		Páros t-próba
	Nők szerint	Férfiak szerint	Nők szerint	Férfiak szerint	
kisebb javítások a ház körül	6,0	1,8	70,6	78,0	5,53**
kiadások-bevételek követése	34,1	22,7	10,6	16,3	4,44**
közös programok szervezése	23,1	15,7	3,2	5,6	2,67**
Összes (átlag)	44,2	37,7	14,5	18,1	6,76**

Megi.: ** $p < 0,01$

A férfiak és nők által jelzett munkamegosztás mértékét páros t-próbával összevetve szignifikáns különbséget tapasztalunk a bevásárlás kivételével mindegyik tevékenységnél. A férfiak nagyobbak ítélik meg saját szerepüket a házimunkában (átlag = 2,76; szórás = 0,48), mint ahogyan a nők látják (átlag = 2,50; szórás = 0,51); $t(172) = 6,76$; $p < 0,01$.

Az elégedettség általánosabb dimenziójában (mennyire elégedett a párkapcsolatával) a férfiak pontszáma magasabb, azonban ez a különbség a munkamegosztással való elégedettségénél még szembetűnőbb (2. táblázat). Az instabilitás tekintetében pedig azt láthatjuk, hogy a férfiakban valamivel gyakrabban merült fel a válás/különválás gondolata. Az országos adatokkal összehasonlítva ez többszörös értéket jelent – az *Életünk Fordulópontjai* kutatássorozat 2008-as adatai alapján a férfiaknál 5,3, a nőknél 9,1 százalék azok aránya, akikben felmerült a válás gondolata (Pilinszki 2012). Ennek hátterében elsődlegesen az állhat, hogy a kliensek többsége valamilyen életvezetési problémával kereste fel a szolgáltatókat.

3. táblázat. *Az elégedettségben és instabilitásban mutatkozó különbségek nők és férfiak között, $N=174$*

	Nők	Férfiak	Páros t-próba
Elégedettség a munkamegosztással (0–10)	7,04	8,21	5,86**
Elégedettség a kapcsolattal (0–10)	7,51	8,02	3,65**
Felmerült-e Önben a válás gondolata az elmúlt egy év során? (%)	21,4	24,3	1,06

Megi.: ** $p < 0,01$

Demográfiai háttérváltozók kapcsolata a munkamegosztással

A különböző tényezők hatását vizsgálva sem a párkapcsolat formája, sem a válaszadók életkora nem befolyásolja a háztartási munkamegosztást. Nem hat a munkamegosztásra, hogy a családban nevelnek-e gyermeket és hogy a gyermek milyen idős. A vizsgált változók közül csak az iskolai végzettség és a foglalkoztatottság esetében figyelhetünk meg szignifikáns hatásokat. A magasabb iskolai végzettségű férfiak partnereik úgy ítélik meg, hogy kevesebb házimunkát vé-

geznek ($\beta = ,212$; $p < 0,01$). Az iskolai végzettség tekintetében azonban csak a partnerhatás szignifikáns, azaz a férfiak véleménye nincs összefüggésben saját iskolázottságukkal.

A munkavállalást kétértékű változókként építettem a modellbe, referenciacsoporthként azok a párok szolgáltak, ahol egyik fél sem dolgozik. Így elmondható, hogy a férfi munkavállalása (amennyiben csak ő dolgozik) nincs hatással a munkamegosztásra. Ha mindketten dolgoznak, akkor a férfiak ($\beta = ,187$; $p < ,05$) és a nők ($\beta = ,173$; $p < ,05$) perspektívájából nézve is növekszik a férfiak szerepe a házimunkák elvégzésében. Ha a családban csak a nő dolgozik, szintén mindkét fél szerint emelkedik a férfi hozzájárulása a háztartási feladatokhoz (nők szerint: $\beta = ,161$; $p < ,05$; férfiak szerint: $\beta = ,193$; $p < ,05$).

Korrelációk

A diádikus elemzés első lépéseként a felek pontszámai közötti kapcsolatot szükséges megvizsgálni. A 4. táblázatban az elemzés során használt változók (átló alatt és felett), illetve a felek egy adott kérdésre adott válaszai közötti korrelációt tüntettem fel (átlón). Ezek alapján elmondhatjuk, hogy a párkapcsolatban élő férfiak és nők pontszámai erősen korrelálnak, ami azt jelzi, hogy nem független megfigyelésekről van szó. Ezért az analízis során mindenképp a diádot kell elemzési egységként használnunk. A korrelációkból kitűnik, hogy a nőknél a kapcsolattal és a munkamegosztással való elégedettség pozitívan korrelál a munkamegosztással, míg a férfiaknál negatív kapcsolatot láthatunk a házimunka megosztása és az ezzel való elégedettség között. Egyik nemnél sem mutatkozik azonban szignifikáns kapcsolat a munkamegosztás és a kapcsolati instabilitás között, továbbá a férfiaknál a kapcsolattal való elégedettség sem függ össze a házimunkák megosztásával.

4. táblázat. *A vizsgált változók Pearson-féle korrelációi (nők - átló felett, férfiak - átló alatt, férfiak és nők közötti korreláció - átlón)*

	1	2	3	4
Instabilitás-főkomponens (1)	,722**	-,594**	-,411**	-,104
Elégedettség a kapcsolattal (2)	-,709**	,697**	,724**	,307**
Elégedettség a munkamegosztással (3)	-,429**	,644**	,470**	,382**
Háztartási munkamegosztás (4)	,028	-,081	-,228**	,508**

Megj.: ** $p < 0,01$

A munkamegosztás és a párkapcsolati jellemzők összefüggései

Mindhárom kapcsolati jellemző esetén elmondható, hogy a nők munkamegosztást illető percepciója erősebb összefüggést jelez a felek mutatóival (5. táblázat). Az elégedettséget jelző változónál jelentős különbség mutatkozik a férfiak és nők között: a háztartási munkákra vonatkozó értékeléseik ellentétes előjelű összefüggésben állnak mind a kapcsolattal való elégedettséggel, mind a munkamegosztással való elégedettséggel. Ha a nő úgy látja, hogy a partnere részt vállal a háztartási munkákból, mindkét fél elégedettsége növekszik, azonban ha a férfi jelzi ezt, akkor csökken a felek elégedettsége. Kiemelendő továbbá, hogy a nő munkamegosztással kapcsolatos elégedettségét tekintve csak a saját percepciójának hatása szignifikáns. Az instabilitást vizsgálva is ellentétes hatásokat láthatunk, azonban a férfiak értékelése nem muta-

tott szignifikáns összefüggést. Amennyiben a nő úgy ítéli, hogy a férfi szerepet vállal a házimunkából, mindkét félnél csökkenti a válási hajlamot, sőt a férfiaknál az összefüggés erősebb.

5. táblázat. *A munkamegosztás kapcsolata az elégedettséggel és az instabilitással (APIM)*

		Munkamegosztás	
		(nők szerint) β	(férfiak szerint) β
Elégedettség a munkamegosztással	nők	,461**	-,152
	férfiak	,258**	-,358**
Elégedettség a kapcsolattal	nők	,432**	-,243**
	férfiak	,292**	-,229**
Instabilitás-főkomponens	nők	-,177*	,141
	férfiak	-,227**	,143

Megi.: * $p < 0,05$; ** $p < 0,01$

A nők munkavállalása mentén végzett többszoportos elemzés (multigroup analysis) rámutatott néhány fontos különbségre. Azokban a családokban, ahol a nő dolgozik, a férfi munkamegosztást illető percepciója meghatározóbb, míg ahol a nő nem dolgozik, a nő értékelése befolyásolja inkább a felek elégedettségét. A dolgozó nőknél egy szignifikáns kapcsolatot találunk csak: a nő elégedettségét emeli a férfiak szerepvállalása ($\beta = ,343$; $p < ,01$). A férfi percepciója összefüggést mutat a saját munkamegosztással kapcsolatos elégedettségével ($\beta = -,497$; $p < ,01$); a kapcsolattal való elégedettséggel: nőknél: ($\beta = -,423$; $p < ,01$); férfiaknál: ($\beta = -,366$; $p < ,01$), és az instabilitással is: nőknél: ($\beta = ,283$; $p < ,01$); férfiaknál: ($\beta = ,305$; $p < ,01$). Ezzel szemben azokban a családokban, ahol a nő nem végez keresőtevékenységet a nő értékelése összefüggést mutat a munkamegosztással való elégedettségével ($\beta = ,579$; $p < ,01$), mindkét fél kapcsolattal való elégedettségével. Nőknél: ($\beta = ,388$; $p < ,01$); Férfiaknál: ($\beta = ,296$; $p < ,01$). A férfiak percepciója azonban csak a nők munkamegosztással kapcsolatos elégedettségét befolyásolja ($\beta = -,255$; $p < ,05$).

MEGBESZÉLÉS

Az elemzés során a háztartási munka nemek közötti megoszlásának sajátosságait vizsgáltam. A témával foglalkozó tanulmányok (Blaskó 2006; Pongrácz–Murinkó 2009; Shelton–John 1996) felhívják arra a figyelmet, hogy a felek máshogy (saját szerepüket hangsúlyozva) ítélik meg a háztartási munkák megosztását a párkapcsolatban. A korábbi vizsgálatokkal összhangban ezen a mintán is érvényesült ez. A bevásárlás az a tevékenység, melynél a leginkább kiegyenlítettebb a felek között a feladatmegosztás, és ez az egyetlen, ahol nincs különbség a megítélésben. Jelen kutatásban nincs más lehetőség, mint elfogadni ezt a kettős realitást. Szükséges azonban megjegyezni, hogy a másként megítélt feladatok potenciális konfliktusforrást rejtenek.

A demográfiai és életútváltozókkal kapcsolatban egyrészt azt feltételeztem, hogy a kisgyermekes családokban nagyobb különbségeket találunk a munkamegosztás tekintetében. Az ada-

tok alapján ezt nem tudjuk megerősíteni, hiszen a családban lévő gyermek és a legfiatalabb gyermek életkora sem befolyásolja a házimunka eloszlását. Bár korábbi vizsgálatok (Blaskó 2006; Sutor 1991) során arra jutottak, hogy a 0-6 éves gyermekeket nevelő családokban még inkább hangsúlyossá válik a nők szerepvállalása a házimunkák terén, ezen a populáción úgy tűnik, ez nem játszik szerepet. Nem csupán arról van szó, hogy az anyák „szerepben maradnak” gyermekük óvodáskora elérése után is, hiszen a gyermektelen családokhoz viszonyítva sem mutatkozik különbség.

Az iskolai végzettségre vonatkozó hipotézisem – miszerint az iskolázottság emelkedésével csökken a nők szerepe a háztartási munkák elvégzésében – igazolódni látszik, legalábbis a férfiak iskolai végzettségét tekintve. Az összefüggés kimutatható, de nem teljesen egyértelmű, hiszen a férfiak munkamegosztást illető értékelésében nem jelenik meg.

A vizsgált háttérváltozók közül a leginkább meghatározó szerepe a női munkavállalásnak mutatkozott. A házimunka megosztása a vizsgált mintán független a férfi munkaerő-piaci státuszától, azonban a nő foglalkoztatottsága esetén emelkedik a férfi háztartási feladatokhoz való hozzájárulása. Fontosnak tartom kiemelni azt is, hogy abban az esetben, ha csak a nő dolgozik, nem növekedik fokozott mértékben a férfi szerepvállalása. A korábbi vizsgálatokhoz (Blaskó 2006; Presser 1994) hasonlóan ezek az adatok is ellentmondanak az időkorlát-hipotézisnek, hiszen a férfi felszabaduló idejével nem változik jelentősen a házimunka megosztása. A női munkavállalás hatása (függetlenül a férfi státuszától) arra utal, hogy a relatív-erőforrás elmélet igazolódik inkább, amint Gaspar és Klinke (2009) is rámutattak erre vizsgálatukban.

Láthattuk, hogy a kapcsolattal való elégedettségben és az instabilitásban megjelennek nemi különbségek. Fontos kérdés, hogy a háztartási munkák megosztása hozzájárul-e – és ha igen, milyen mértékben – az elégedettségben megjelenő eltéréshez. A házimunkák elosztása és a kapcsolati jellemzők összefüggéseiről azt feltételeztem, hogy a nagyobb egyenlőség mindkét félnél magasabb elégedettséggel és stabilitással jár. Ez a hipotézis mindenképp pontosításra szorul, hiszen nem mondható ki egyértelműen, hogy a férfi nagyobb szerepvállalásával növekszik a nő elégedettsége, illetve csökken a férfié. Attól függ, hogy melyik fél percepcióját vesszük alapul. A nők értékelése emeli mindkét fél elégedettségét, a férfiaké azonban csökkenti a saját és partnerük elégedettségét is. Az instabilitás kérdését vizsgálva is hasonló irányokat láthattunk, azonban csak a nők percepciójával mutatott szignifikáns összefüggést. A sajátos mintázat mögött talán nem is annyira a munkamegosztás különböző percepciója, hanem annak kommunikálása állhat. Ha a nő érzékeli és el is ismeri társa szerepvállalását, nem csak az elégedettséget, de a kapcsolat stabilitását is növeli, míg a férfiaknál saját szerepükkel kapcsolatban inkább elégedetlenségüket fejezik ki (annak ellenére, hogy a nők még így is több időt fordítanak a háztartási feladatok ellátására). Ennek hátterében a nemi szerepek tradicionális meghatározottsága lehet, miszerint a nő otthoni munkavégzése természetes, a férfiaké áldozatvállalás. A dolgozó és a nem dolgozó nőknél hasonló irányokat látunk, mint az eredeti összefüggésben, a különbség, hogy kinek a megítélése meghatározóbb. Ez is az előbb leírtakat támasztja alá, mivel a nő munkába állásával nagyobb szerep jut a férfiaknak és nagyobb szerepvállalásra kényszerülnek.

Következetesként elmondhatjuk, hogy a kapcsolattal való elégedettség és az instabilitás tekintetében a háztartási munkák megosztásán túl fontos szerep jut annak, ahogyan ezt a felek sajátosan érzékelik és kommunikálják partnerük felé.

Korlátok

Az eredmények értelmezésekor mindenképp figyelembe kell vennünk, hogy egy speciális mintáról van szó, ahol az országos átlaghoz képest jelentős különbség mutatkozik az iskolai végzettségben, a munkaerő-piaci státuszban és jövedelmi viszonyokban is.

Az összefüggések elemzésekor szerencsés lenne egy modellben vizsgálni a munkamegosztás hatását az elégedettségre, illetve az instabilitásra több kontrollváltozóval együtt, azonban ez a minta elemszáma miatt nem lehetséges. Bár a diádkutatások jellemző elemszámához viszonyítva átlagosnak (vagy inkább átlag felettinek) mondható a minta elemszáma, komplexebb modellek elemzésére nem alkalmas.

MELLÉKLETEK

1. sz. melléklet. Az instabilitás mérésére használt kérdéssor (Gödrö 2001 alapján)

Az elmúlt egy év alatt érezte Ön, hogy a párkapcsolatuk „bajban van” ?

Jelenleg érzi ezt?

Az elmúlt egy év során felmerült Önben a válás/különválás gondolata?

Az elmúlt egy év során Ön vagy a partnere felvetette-e komolyan a válás/különválás gondolatát?

Az elmúlt egy év során beszélgetett-e valakivel válási/különválási szándékáról? (1– igen, 2 – nem)

Természetesen nehéz előre megmondani, hogy mi fog történni egy kapcsolatban, de Ön szerint mekkora az esély arra, hogy Önök elváljanak/különváljanak? (1 – nagyon kevés, 5 – nagyon nagy)

BIBLIOGRÁFIA

REFERENCES

1. Becker, Gary S. (1974). A theory of marriage. In: Schultz, Theodore W. (ed.): *Economics of the family: Marriage, children, and human capital*. UMI, 299–351.
2. Becker, Gary S. – Landes, Elisabeth M. – Michael, Robert T. (1977). An economic analysis of marital instability. *The Journal of Political Economy* 6. (85) 1141–1187.
3. Berardo, Donna Hodgkins – Shehan, Constance L. – Leslie, Gerald R. (1987). A residue of tradition: jobs, careers, and spouses' time in housework. *Journal of Marriage & Family* 2. (49) 381–390.
4. Blaskó Zsuzsa (2006). *Nők és férfiak – keresőmunka, házimunka*. KSH-NKI, Budapest
5. Booth, Alan – Johnson, David – Edwards, John (1983). Measuring marital instability. *Journal of Marriage & the Family* 2. (45) 387–394.
6. Booth, Alan – Johnson, David – White, Lynn – Edwards, John (1984). Women, Outside Employment, and Marital Instability. *American Journal of Sociology* 3. (90) 567–583.
7. Davis, Shannon N. – Greenstein, Theodore (2004). Cross-national variations in the division of household labor. *Journal of Marriage & Family* 5. (66) 1260–1271.

8. Falussy Béla – Harcsa István (2000). Háztartás és háztartásgazdaság az időfelhasználás tükrében. In: Kolosi Tamás – Tóth István György – Vukovich György (szerk.): *Társadalmi riport 2000*. TÁRKI, Budapest. 158–176.
9. Forste, Renata – Fox, Kiira (2012). Household Labor, Gender Roles, and Family Satisfaction: A Cross-National Comparison. *Journal of Comparative Family Studies* 5. (43) 613–631.
10. Gaspar, Sofia – Klinke, Marie (2009). Household division of labour among European mixed partnerships, *CIES e-Working Papers*. Lisboa: Av. das Forças Armadas, Edifício ISCTE. <http://www.cies.iscte.pt/destaques/documents/CIES-WP78GaspareKlinke.pdf> Letöltve: 2014. július 4.
11. Gödri Irén (2001). *A házassági kapcsolatok minősége és stabilitása – Elméleti támpontok és mérési lehetőségek*. KSH-NKI, Budapest
12. Greenstein, Theodore N. (2009). National Context, Family Satisfaction, and Fairness in the Division of Household Labor. *Journal of Marriage & Family* 4. (71) 1039–1051.
13. Herche Veronika (2010). Háztartási munkamegosztás - azonosságok és különbségek Európában: Szakirodalmi áttekintés. *Demográfia* 1. (53) 67–90.
14. Keizer, Renske – Schenk, Niels (2012). Becoming a Parent and Relationship Satisfaction: A Longitudinal Dyadic Perspective. *Journal of Marriage & Family* 4. (74) 759–773.
15. Kenny, David A. (1996). Models of non-independence in dyadic research. *Journal of Social and Personal Relationships* 2. (13) 279–294.
16. Kenny, David A. (2011). Commentary: Dyadic analyses of family data. *Journal of pediatric psychology* 5. (36) 630–633.
17. Kenny, David A. – Kashy, Deborah A. – Cook, William L. (2006). *Dyadic data analysis*. Guilford Press, New York
18. Kroska, Amy (2004). Divisions of domestic work: revising and expanding the theoretical explanations. *Journal of Family Issues* 7. (25) 900–932.
19. KSH (2012). *Időmérleg 2009/2010 Összefoglaló Adattár*. KSH, Budapest
20. Marini, M. M. – Shelton, B. A. (1993). Measuring household work: recent experience in the United States. *Social Science Research* 4. (22) 361–382.
21. Parsons, Talcott (1949). The social structure of the family. In: Anshen, Ruth Nanda (ed.), *The family: its function and destiny*. Harper & Brothers, New York, 173–201.
22. Pilinszki Attila (2012). Párkapcsolati stabilitás és minőség egy országos kutatás tükrében. *Acta Sociologica: Pécsi Szociológiai Szemle* 1. (5) 161–170.
23. Pilinszki Attila (2013). Konfliktusok hatása a párkapcsolati instabilitásra. *Demográfia* 2–3. (56) 144–170.
24. Pongrácz Tiborné (2005). Nemi szerepek társadalmi megítélése. Egy nemzetközi összehasonlító vizsgálat tapasztalatai. In: Nagy Ildikó – Pongrácz Tiborné – Tóth István György (szerk.): *Szerepváltozások. Jelentés a nők és férfiak helyzetéről, 2005*. TÁRKI, Budapest, 73–86.
25. Pongrácz Tiborné – Murinkó, Livia (2009). Háztartási munkamegosztás. Azonosságok és különbségek Európában. In: Nagy Ildikó – Pongrácz Tiborné. (szerk.): *Szerepváltozások. Jelentés a nők és férfiak helyzetéről, 2009*. TÁRKI, Budapest. 95–116.

26. Presser, Harriet B. (1994). Employment schedules among dual-earner spouses and the division of household labor by gender. *American Sociological Review* 3. (59) 348–364.
27. Safilios-Rothschild, Constantina (1969). Family sociology or wives' family sociology? A cross-cultural examination of decision-making. *Journal of Marriage and the Family* 2. (31) 290–301.
28. Shelton, Beth Anne – John, Daphne (1996). The division of household labor. *Annual review of sociology* 1. (22) 299–322.
29. Somlai Péter (2013). *Család 2.0*. Napvilág Kiadó, Budapest
30. Suitor, J. Jill (1991). Marital Quality and Satisfaction with the Division of Household Labor across the Family Life Cycle. *Journal of Marriage & Family* 1. (53) 221–230.
31. Young, Michael – Willmott, Peter (1999). *Család és rokonság Kelet-Londonban*. Új Mandátum, Budapest.